

ТНПУ

Стратегії наукового пошуку в соціальній роботі, соціальній педагогіці та соціальній освіті: поліфункціональність ідей

Національної академії Державної прикордонної служби України. серія: Психологічні науки. 2020. Т. 14. С. 235–251.

4. Тернопільська обласна військова адміністрація. У Тернополі відбувся форум «Ветерани – шлях додому». URL: <https://oda.te.gov.ua/news/u-ternopoli-vidbuvsia-forum-veterany-shliakh-dodomu> (дата звернення: 01.11.2024).

5. Хаці. Химерний край. Останній єдиноріг світу. Українські масони. Містика осіннього сонцестояння. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=YsZUbrkWdlU> (дата звернення: 31.10.2024).

Ольга Дроник,

здобувачка другого рівня вищої освіти спеціальність 231 Соціальна робота, Тернопільський національний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка

Науковий керівник: Світлана Калаур, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної роботи та менеджменту соціокультурної діяльності, Тернопільський національний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка

ЗАКОНОДАВЧІ ГАРАНТІЇ ПІДТРИМКИ ОДИНОКИХ МАТЕРІВ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Сучасна сім'я є тим соціальним інститутом, який постійно трансформується. Повномасштабне вторгнення Росії в Україну поставило перед державою величезні виклики, наслідком якого стали людські жертви, занепад економіки та величезні збитки. Щоб зберегти систему соціального забезпечення, держава продовжує фінансувати соціальні програми, незважаючи на фінансові труднощі. Погоджуємося із думкою Ю. Шевців та О. Білецького [10] щодо того, що велику роль у розвитку такого типу сім'ї як «сім'я одинокої матері» та питанні подолання проблем самотнього материнства відіграє державна соціальна політика.

Виклад основного матеріалу. Відзначимо, що дослідженням особливостей соціальної підтримки одиноких матерів присвячені праці таких українських вчених, як Ю. Підвальної, А. Дзьонь, І. Чеховської та інших.

У ході дослідження було з'ясовано, що нормативно-правова база вітчизняного законодавства щодо матерів із дітьми стосується всіх типів сімей з неповнолітніми дітьми. Проте, одинокі матері мають ряд додаткових соціальних гарантій [5, с. 40]. Так, основними нормативно-правовими актами, які регулюють питання соціального захисту та підтримки одиноких матерів є Закони України «Про охорону дитинства», «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії», «Про державну

допомогу сім'ям з дітьми», «Про соціальні послуги». Зауважимо, що на нині відсутній окремий нормативно-правовий акт, який би визначав основні аспекти у сфері соціального захисту одиноких матерів, що негативно впливає на стан забезпечення основних прав таких сімей [4, с. 61].

Основним законом, який відповідно до встановлених державою нормативів гарантує відповідний рівень фінансового забезпечення сім'ям з дітьми шляхом надання державної грошової допомоги, є Закон України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» [9] а умови призначення й виплати допомог визначаються Постановою Кабінетів Міністрів України «Про затвердження Порядку призначення і виплати державної допомоги сім'ям з дітьми» від 27.01.2001 р. №1751 [7].

Окрім державної соціальної допомоги, такої як допомога у зв'язку з вагітністю та пологами жінкам, які не застраховані в системі загальнообов'язкового державного соціального страхування, допомоги при народженні дитини [7], а також грошової компенсації вартості одноразової натуральної допомоги «пакунок малюка» [1], які виплачуються усім матерям, які народили дитину, одинокі матері мають право на виплату певних специфічних державних соціальних допомог. Мова йде про, перш за все, державну соціальну допомогу одиноким матерям.

Зазначимо, що отримати державні виплати одиноким матерям можуть неодружені жінки, які мають дітей, у свідоцтві про народження яких дані батька записані за статтею 135 Сімейного кодексу України (за вказівкою матері). Також право на даний вид допомоги має мати, яка у разі смерті батька дитини не отримує пенсію в разі втрати годувальника, соціальну пенсію та державну соціальну допомогу дитині померлого годувальника. Цікавим є факт, якщо одинока мати чи вдова повторно зареєстрували шлюб, право на допомогу на дітей, які народжені до шлюбу, вона не втрачає, за умови, що чоловік не усиновив дітей. Проте, жінка, яка проживає з чоловіком без реєстрації шлюбу чи одружена з ним і має з ним спільних дітей права на допомогу не має [6].

Аналіз законодавства свідчить, що розмір допомоги одиноким матерям визначається з урахуванням доходу сім'ї, отриманого за попередні шість місяців та розраховується виходячи із можливості забезпечення відповідного прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку. Таку допомогу можуть отримувати на дітей до досягнення ним повноліття або 23 років, за умови, якщо дитина навчається у закладах загальної середньої освіти та закладах освіти різного рівня акредитації за денною формою навчання.

Відповідно до вищевикладеного, ми вважаємо, що можна виокремити три основні критерії для отримання соціальної допомоги на дітей одиноким матерям: склад сім'ї, фінансове забезпечення сім'ї, вік дітей. У нашому баченні такий підхід до нарахування соціальної допомоги з одного боку стимулює появу «тіньових сімей», оскільки статус одинокої матері є вигідним у тому контексті, що таку допомогу можна

одержати незалежно від призначення на дітей інших видів допомоги, а з іншого унеможлиблює отримання допомоги тим жінкам, які дійсно самі виховують дитину і є працевлаштованими. Проблемою залишається відсутність контролю щодо факту спільного проживання жінки з батьком дитини, з яким шлюб не зареєстровано, що дає можливість для зловживань та «незаконного» отримання жінкою допомоги самотніми матерям.

Окрім надання державної соціальної допомоги, самотні матері мають ряд трудових пільг. Так, відповідно до Кодексу законів про працю України, самотні матерям не встановлюється випробування при працевлаштуванні та забороняється відмовляти в працевлаштуванні, за умови, що у них є малолітні діти або діти з інвалідністю; тривалість робочого часу може бути скорочена; щорічні відпустки надаються в зручний для неї час та мають право на додаткову відпустку, яка є оплачуваною, тривалістю десять календарних днів; гарантується заборона на звільнення з ініціативи роботодавця та допускається звільнення з обов'язковим працевлаштуванням при повній ліквідації організації де працює самотна мати, або після закінчення строкового трудового договору (на період працевлаштування зберігається середня заробітна плата) [3].

Зауважимо, що відповідно до Житлового Кодексу України [2] та Правил обліку громадян, які потребують поліпшення житлових умов, і надання їм жилих приміщень в Українській РСР [8], самотні матері мають право на першочергове забезпечення житлом, у разі перебування на обліку осіб, які потребують поліпшення житлових умов. Така сім'я не втрачає права першочергового одержання жилих приміщень навіть після досягнення дітьми повноліття. Проте, як правило, перебування такої сім'ї на квартирному обліку не гарантує одержання житлового приміщення, оскільки відсутнє державне фінансування на придбання житла чи виплати компенсації за належні житлові приміщення для такої категорії сімей.

Висновки. У підсумку відзначимо, що перш за все, актуальним залишається питання законодавчого визначення поняття «самотна мати» та її правового статусу, прав та обов'язків. Наголосимо, сьогодні існує ряд гарантій для сімей самотних матерів, які здебільшого включають матеріальну складову. Проте, відсутній аналіз впливу надання державної соціальної допомоги на сім'ю самотної матері та доцільність їх призначення. Необхідним є перехід від політики «утриманства» і ототожнення соціальної допомоги сім'ям з дітьми із підтримкою непрацевдатного населення, до політики сприяння зайнятості та збільшення доходів, щоб самотні матері мали змогу поєднувати професійну роботу та роботу по догляду за дитиною.

Список використаних джерел:

1. Деякі питання реалізації пілотного проекту з монетизації одноразової натуральної допомоги «пакунок малюка» постанова Кабінету Міністрів України від 29 липня 2020 р. № 744 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/744-2020-%D0%BF#Text>

2. Житловий кодекс України: Закон України від 21.04.2022 № 2215-IX *Відомості Верховної Ради, №28 ст. 573*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5464-10#Text>

3. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII *Відомості Верховної Ради, №50 ст. 375*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>

4. Кравченко О. До питання надання соціальних послуг самотнім матерям в Україні. *Проблеми соціальної роботи: філософія, психологія, соціологія* Науковий зб. НУ «Чернігівська політехніка». 2018. № 2 (12). С. 58–64.

5. Підвальна Ю., Дзьонь А. Соціальна підтримка самотніх матерів: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Журнал УДПУ імені Тичини. Соціальна робота та соціальна освіта*. №1. 2018. С. 35–46.

6. Про державну допомогу сім'ям з дітьми: Закон України від 21 лист. 1992. № 2811-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-12#Text>

7. Про затвердження Порядку призначення і виплати державної допомоги сім'ям з дітьми: постанова Кабінету Міністрів України від 27 груд. 2001 р. №1751. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1751-2001-%D0%BF#n16>

8. Про затвердження Правил обліку громадян, які потребують поліпшення житлових умов, і надання їм жилих приміщень в Українській РСР: Постанова Ради Міністрів Української РСР і Української республіканської ради професійних спілок від 11.12.1984 р. №470 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/470-84-%D0%BF#Text>

9. Чеховська І. В. Соціальний захист самотніх матерів: аналіз основних положень законодавства. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. Вип. 1. 2017. С. 191–201.

10. Шевців Ю., Білецький О. Феномен самотнього материнства в Україні в умовах воєнного стану. *Молодий вчений. Соціологічні науки*. №7 (119). 2023. С. 25–30.

Зоя Зленко

*здобувач другого рівня вищої освіти
спеціальність 231 Соціальна робота,*

*ОПП «Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Практична психологія»,
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка» (м. Полтава)*

Науковий керівник: Катерина Ігнатенко,
*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи,
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка» (м. Полтава)*

ОСОБЛИВОСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ ІНТЕГРОВАНИХ СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ В ГРОМАДІ